Kennismakingsspreekuur van de jeugdgezondheidszorg bij de verloskundige

Verkenning van de meerwaarde van een kennismakingsspreekuur met de jeugdgezondheidszorg tijdens de zwangerschap bij de verloskundige

"Je wordt nergens naartoe gestuurd; de jeugdgezondheidszorg is er gewoon"

In Delft is geëxperimenteerd met een kennismakingsspreekuur van de jeugdgezondheidszorg (JGZ) op de verloskundigenpraktijk. Vanuit het idee dat dit een laagdrempelige manier is voor aanstaande ouders om kennis te maken met de jeugdverpleegkundige, te bespreken hoe het nu gaat en eventueel samen te kijken of extra hulp en ondersteuning nodig is.

Hier laten we zien hoe dit kennismakingsspreekuur is vormgegeven, wat we in deze pilot hebben geleerd en geven we aandachtspunten mee voor vervolg en verdere opschaling.

Deze pilot is voortgekomen uit een groter onderzoek naar de samenwerking rondom prenatale huisbezoeken in Delft. Voor meer informatie, zie de onderzoekspagina.

Tamara is verloskundige. Tegenover haar zit Samantha, een vrouw die onlangs vanuit Enschede naar Delft is verhuisd voor het werk van haar man Ryan. Samen hebben ze een zoontje van vier, Rafi en ze verwachten hun tweede kind. Samantha heeft gelukkig weinig klachten en de baby ontwikkelt zich goed. Tijdens dit consult bespreekt Tamara het kennismakingspreekuur van de jeugdgezondheidszorg (JGZ). Dat doet ze met alle vrouwen die rond de 16 weken zwanger zijn. Manon, een jeugdverpleegkundige, verzorgt dit spreekuur in de verloskundigenpraktijk van Tamara. Ze kan dan ook de maternale kinkhoestvaccinatie (MKV) geven. Samantha is nog niet bekend met de JGZ in Delft en wil graag alvast kennismaken. Tamara plant de afspraak voor Samantha in.

Direct naar de onderzoekspagina

Aanleiding

Iedere zwangere vrouw wordt door een verloskundige of gynaecoloog[1] begeleid tijdens de zwangerschap, bevalling en de eerste paar weken erna. Na de geboorte neemt de JGZ de zorg voor het kind en diens ouders[2] over. Ouder(s) en kind bezoeken dan het consultatiebureau. De jeugdverpleegkundige bezoekt hen in de eerste weken na de geboorte ook thuis, bijvoorbeeld voor de gehoorscreening en het zuigelingenhuisbezoek.

Daarnaast kan de JGZ ouders al tijdens de zwangerschap ondersteunen, wanneer er behoefte is aan meer contact of begeleiding. Dat gebeurt bijvoorbeeld door een prenataal huisbezoek of een interventie als Stevig Ouderschap.

Tot nu toe beperkt het contact met de JGZ zich voor de meeste ouders tijdens de zwangerschap tot de maternale kinkhoestvaccinatie (22-weken prik; MKV).

Verloskundigen signaleren steeds vaker bijkomende, niet-medische problemen, zorgen en/of onzekerheden bij aanstaande ouders. Ze ervaren zelf onvoldoende mogelijkheden om ouders hierin te begeleiden of ondersteunen. Terwijl dit wel wenselijk is voor het welzijn van ouder(s) en kind en een fijne start voor het gezin. De JGZ kan hierin een belangrijke rol spelen.

Oorspronkelijk was het idee dat de JGZ prenatale huisbezoeken zou doen bij aanstaande ouders in een kwetsbare situatie. Maar uit ons onderzoek in Delft kwam naar voren dat ouders de term kwetsbaar stigmatiserend vinden. Dit verhoogde de drempel om van dit huisbezoek gebruik te maken.

Om het eerste contact met de JGZ laagdrempeliger te maken, hebben we met betrokkenen uit de praktijk een pilot opgezet: een kennismakingsspreekuur van de jeugdgezondheidszorg voor *alle* aanstaande ouders bij de verloskundige. Ouders die dat willen, kunnen dan ook direct de maternale kinkhoestvaccinatie krijgen.

1. Vanaf dit punt zullen we voor de leesbaarheid spreken van ‘verloskundigen’, maar kan er in plaats daarvan ook ‘gynaecologen’ gelezen worden.
2. We schrijven in dit stuk zo veel mogelijk ‘ouders', omdat de zorg en ondersteuning de zwangere vrouw, en indien aanwezig ook diens partner betreft. Alleen in gevallen waarin het specifiek de zwangere vrouw zelf betreft, bijvoorbeeld in het geval van de maternale kinkhoestvaccinatie, wordt gesproken van vrouw, dan wel moeder.

Direct naar de onderzoekspagina

Het kennismakingsspreekuur van de JGZ op locatie van de verloskundige

De pilot van het kennismakingspreekuur werd ondersteund met onderzoek. We observeerden 9 consulten tijdens 2 spreekuren, spraken met 11 ouders en 1 familielid in de wachtkamer om te horen wat zij ervan vonden. De tussentijdse resultaten bespraken we diverse malen in een Leer- en Ontwikkelteam dat bestond uit ouders, professionals, managers en beleidsmakers. De opbrengsten werden gebruikt om het spreekuur aan te passen.

De casusbeschrijving die we hier presenteren is fictief en gebaseerd op de bevindingen.

Het kennismakingsspreekuur vindt - als pilot - sinds november 2023 plaats bij één van de verloskundigenpraktijken in Delft. De verloskundige brengt dit spreekuur bij aanstaande ouders onder de aandacht en plant de afspraak in. Tijdens het maandelijkse spreekuur kunnen ouders in zo'n 20 minuten kennismaken met de jeugdverpleegkundige, vragen en onzekerheden bespreken en kan de zwangere, indien gewenst, de MKV krijgen. Mocht het nodig (en gewenst) zijn, kan de jeugdverpleegkundige met ouders een vervolg plannen en verdere hulp en ondersteuning inzetten of worden doorverwezen. Ieder spreekuur is plaats voor 8-10 ouders.

In 2024 hebben 11 kennismakingsspreekuren plaatsgevonden, waarin de jeugd-verpleegkundigen in totaal 78 zwangere vrouwen (en hun partners) hebben gesproken.

Het kennismakingsspreekuur beoogt:

1. de samenwerking tussen verloskundige en jeugdverpleegkundige te versterken;
2. aanstaande ouders laagdrempelige toegang tot de JGZ te geven; en
3. de vaccinatiegraad van de maternale kinkhoestvaccinatie te verhogen.

Hieronder geven we onze bevindingen weer op ieder van de drie doelen.

Direct naar de onderzoekspagina

Samenwerking verloskundige en jeugdverpleegkundige versterken

Door het kennismakingsspreekuur hebben de jeugdverpleegkundige en verloskundige regelmatig contact. Zij leren meer over elkaar op professioneel en persoonlijk vlak, kennen beter elkaars expertises, mogelijkheden en onmogelijkheden en kunnen gemakkelijker contact met elkaar zoeken om casuïstiek te bespreken en zaken af te stemmen. Dat is voor henzelf prettig én heeft een positieve uitwerking op de hulp en ondersteuning aan ouders.

De verloskundige kan ouders namelijk beter uitleggen wat de jeugdverpleegkundige doet en daarmee zorgen voor een warme overdracht. Een verloskundige in ons onderzoek verwoordde dat als volgt:

> ''Je leert beter wat de ander doet, waardoor je makkelijker kan verwijzen. Want je kan het ook beter uitleggen aan ouders.''

Wanneer de verloskundige met waardering spreekt over de jeugdverpleegkundige (en andersom), vergroot dit het vertrouwen van ouders in die hulp en ondersteuning.

Tijdens een van onze observaties op de verloskundigenpraktijk zagen we dat de assistente ouders die voor het eerst bij de verloskundige waren voorstelde aan de aanwezige jeugdverpleegkundige. Zij was zo een vanzelfsprekend onderdeel van het team.

Voorafgaand aan het kennismakingsspreekuur sluit Manon altijd aan bij de lunch van Tamara. Zo hebben ze een moment om belangrijke zaken uit te wisselen. Bijvoorbeeld over de afwezigheid van collega's, waardoor ze het zelf extra druk hebben, of over ouders die ze allebei begeleiden. Dit zorgt ervoor dat Manon en Tamara goed van elkaars situatie, en die van de ouders op de hoogte zijn . Ze kunnen daar in hun eigen begeleiding rekening mee houden. Manon vertelt dat het haar nog niet is gelukt om op huisbezoek te gaan bij Chantal, een van de cliënten van Tamara. Ze staat steeds voor een dichte deur. Tamara geeft aan dat Chantal bij haar wel altijd trouw op afspraken komt. Ze stelt voor om tijdens haar volgende afspraak met Chantal over het huisbezoek van de JGZ te spreken.

Direct naar de onderzoekspagina

Jeugdgezondheidszorg laagdrempelig toegankelijk tijdens zwangerschap

De verloskundige bespreekt het kennismakingsspreekuur met alle aanstaande ouders, zonder onderscheid te maken tussen ouders met en zonder (mogelijk) aanwezige problemen, zorgen of kwetsbaarheden. Ouders benadrukken in ons onderzoek namelijk dat je die niet aan de buitenkant kunt zien: je kan je kwetsbaar voelen, terwijl iedereen denkt dat je sterk bent. Ouders vertellen ook dat het moeilijk kan zijn om over kwetsbaarheid te praten en dat dit hen juist kan weerhouden van het zoeken of accepteren van hulp. Een ouder vertelt over vriendinnen die naar haar idee hulp nodig zouden hebben:

> “Ja, zij zouden onwijs gebaat zijn daarbij. Maar ze voelen zich ook een soort van slecht dat ze het niet [zonder hulp] kunnen. [..] Terwijl juist als je ingrijpt [en hulp accepteert], dan ben je zo veel sneller hopelijk daar, dan dat je het maar laat aanmodderen.”

Juist daarom wordt het spreekuur aan alle ouders aangeboden. Ouders kunnen zelf beslissen of ze er gebruik van willen maken.

De bedoeling is dat dit de drempel voor ouders om vragen en zorgen te bespreken verlaagt en dat het spreekuur een ‘normaal’ onderdeel van de geboortezorg wordt. Een professional in ons onderzoek benoemt:

> "Het zou mooi zijn als we het zo kunnen normaliseren, dat het voor onze kleinkinderen zo normaal is dat je tijdens de zwangerschap al kennismaakt met de jeugdgezondheidszorg. Dat het niet meer bijzonder is, maar gewoon normaal."

Ouders die naar het spreekuur komen geven aan dat het prettig is dat de jeugdverpleegkundige de tijd heeft en dat dit gesprek plaatsvindt op een al bekende locatie: Ook gaven ze aan het prettig te vinden om een extra aanspreekpunt te hebben tijdens de zwangerschap waar zij met vragen en onzekerheden terecht konden:

> "Het was een fijn en nuttig gesprek. Fijn dat er ook iemand is die aan mij vraagt hoe het gaat, vraagt hoe ik me voel. Ik heb het gevoel dat er echt iemand naar me luistert."

Direct naar de onderzoekspagina

Jeugdgezondheidszorg laagdrempelig toegankelijk tijdens zwangerschap

De jeugdverpleegkundige in ons onderzoek merkt dat het ouders rust geeft om te weten wie de zorg voor hun kind na de zwangerschap overneemt, vooral voor ouders die minder goed bekend zijn met het Nederlandse zorgsysteem. De verloskundige benoemt dat het voor ouders een groot verschil kan maken als zij het gevoel hebben dat ze ergens hun vragen kunnen en mogen stellen, en dat het normaler wordt om het soms niet te weten.

"In Nederland [..] ben je als ouder verantwoordelijk voor je eigen kind. Veel ouders hebben het gevoel dat ze het zelf moeten oplossen. Hulp vragen wordt snel als falen gezien. [..]
Ik hoop dat dit [spreekuur] er gewoon bij gaat horen, dat mensen het idee krijgen: 'ik hoef het niet alleen te doen en als ik er ergens tegenaan loop dan mag ik om hulp vragen'. Ik denk dat dat veel verschil maakt."

Daarnaast biedt de kennismaking ouders ook de gelegenheid om te vertellen wie ze zijn en wat hun situatie is, waardoor de jeugdverpleegkundige hierop kan aansluiten.

Zo waren er in ons onderzoek aanstaande ouders die liever geen afspraken bij hen thuis wilden, omdat zij door de aanwezigheid van andere huisgenoten in die setting te weinig privacy ervaarden, of omdat hen dat het gevoel gaf te worden gecontroleerd. Na het kennismakingsgesprek is een volgend gesprek - al dan niet bij hen thuis - minder intimiderend.

Vandaag staan er zeven afspraken op het kennismakingsspreekuur, waaronder die van Samantha. Samantha komt samen met Ryan naar de afspraak. Manon stelt zich voor en legt uit hoe de begeleiding van de JGZ er na de geboorte uitziet. Ze vertelt dat ze ook tijdens de zwangerschap ondersteuning kan bieden.

Manon vraagt naar de situatie van ouders en hoe zij de zwangerschap tot nu toe ervaren. Samantha vertelt dat ze zich veel zorgen maakt. Ze wil graag aan het werk, maar ervaart dat het lastig solliciteren is met een zwangerschap die steeds zichtbaarder wordt. Als ze na haar zwangerschap nog geen baan heeft, mag de kleine niet naar de opvang. Samantha is bang dat dit het vinden van een baan nog moeilijker maakt. Momenteel huren ze een klein appartement, maar zonder inkomen van Samantha is er geen uitzicht op een grotere, meer passende woonruimte. Daarnaast hebben beide ouders een beperkt sociaal netwerk in Delft, waardoor Samantha veel dagen alleen thuis is. Ryan maakt zich minder zorgen over de situatie, maar ziet wel wat het allemaal met zijn vrouw doet.

Manon geeft direct tips over plekken in Delft waar je andere ouders kunt leren kennen om zo een sociaal netwerk op te bouwen. Ook maakt ze met Samantha en Ryan een vervolgafspraak bij hun thuis. Dan kunnen ze hun situatie in beeld brengen en samen kijken wat er mogelijk is om die te verbeteren.

Direct naar de onderzoekspagina

Aanbieden van de maternale kinkhoestvaccinatie

In deze pilot is het kennismakingsspreekuur met de jeugdverpleegkundige gekoppeld aan het aanbieden van de MKV. Het spreekuur wordt dan ook rond de 22 weken zwangerschap aangeboden. Het spreekuur is wel gewoon toegankelijk voor ouders die niet gevaccineerd willen of kunnen worden.

Kader 1 | Vaccinatie Delft

In Delft krijgt 73% van de zwangere vrouwen de MKV (moeders van kinderen geboren in 2024), waardoor het kind direct na de geboorte tegen kinkhoest is beschermd. Dit percentage verschilt; ligt in sommige postcodegebieden van Delft rond de 60% en neemt ook in zijn algemeenheid af ten opzichte van eerdere jaren. Gezien de ernstige gezondheidsrisico's voor pasgeboren kinderen is het belangrijk dit percentage te verhogen.

In de reguliere werkwijze - buiten de pilot om - heeft Delft één priklocatie. Zwangere vrouwen moeten telefonisch een afspraak maken voor deze prik. Niet alle vrouwen kunnen dit, bijvoorbeeld omdat ze de taal onvoldoende beheersen, niet snappen wat ze precies moeten doen of het druk hebben met andere zaken.

Daarnaast ervaart een deel van de vrouwen een te hoge drempel om naar een onbekende locatie te reizen voor een prik. De verloskundige vertelt:

> "Een deel van mijn cliënten heeft weerstand tegen de vaccinatie. Maar die zit vooral in het maken van de telefonische afspraak en de reis naar de andere kant van de stad. De weerstand zit minder in de vaccinatie zelf."

Het aanbieden van de MKV bij de verloskundige verlaagt de drempel, doordat deze plek voor vrouwen bekend en goed bereikbaar is, en de verloskundige of de assistente de afspraak kan inplannen. De opkomst op het kennismakingsspreekuur is hoog.

Aan het einde van het gesprek brengt Manon de MKV bij Samantha en Ryan ter sprake. Samantha heeft bij binnenkomst de informatie van de assistente gekregen en wil de prik graag ontvangen. Dit scheelt haar een lange busrit naar de reguliere priklocatie.

Een moeder zegt hierover:

> "De praktijk is dichtbij mijn huis. Ik weet waar ik terecht kom."

Een andere moeder geeft aan dat het voor haar makkelijk was om te komen, omdat het spreekuur net viel na haar reguliere afspraak met de verloskundige.

Daarnaast is het krijgen van de vaccinatie voor een deel van de vrouwen een extra motivatie om naar het kennismakingsspreekuur te komen. Hierdoor versterken de vaccinatie en het kennismakingsspreekuur elkaar: het aanbieden van het spreekuur biedt de mogelijkheid ook op locatie te vaccineren en de mogelijkheid tot het krijgen van de vaccinatie vergroot het animo voor het kennismakingsspreekuur.

Direct naar de onderzoekspagina

Hoe verder: aandachtspunten voor uitbreiding

Verloskundigen, jeugdverpleegkundigen en ouders zijn enthousiast over het kennismakingsspreekuur. Ouders maken op een laagdrempelige en vertrouwde locatie kennis met de jeugdgezondheidszorg en de maternale kinkhoestvaccinatie.

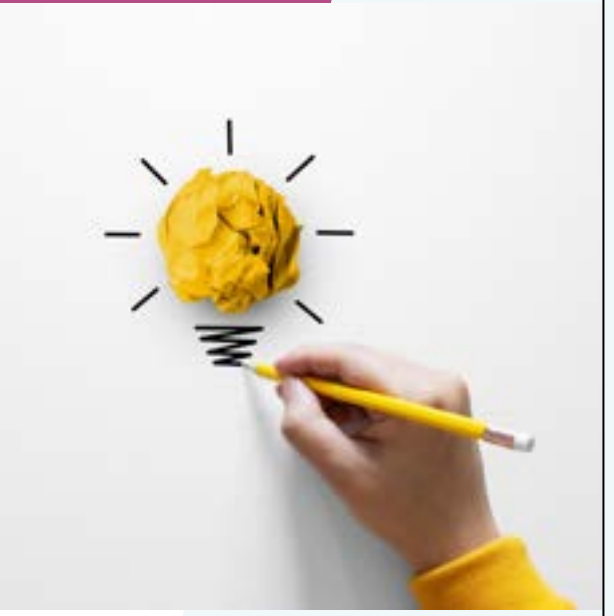
Het biedt ouders rust en continuïteit: zij weten wie de zorg na de zwangerschap overneemt en kunnen met vragen of onzekerheden al tijdens de zwangerschap bij de jeugdverpleegkundige terecht. De jeugdverpleegkundige kan indien nodig zelf hulp bieden of verder doorverwijzen.

De verloskundige en de jeugdverpleegkundige waarderen de mogelijkheid om prenataal samen te werken, vooral bij gezinnen waarover zorgen zijn. Doordat ze elkaar en elkaars expertise beter kennen, kunnen ze gemakkelijker zorgen voor een warme overdracht en continuïteit in de zorg aan ouders.

Omdat alle betrokken partijen overtuigd zijn van de meerwaarde van het kennismakings-spreekuur is er de intentie om uit te breiden naar twee andere verloskundigenpraktijken in Delft, en op termijn mogelijk het Reinier de Graafgasthuis.

Dat betekent dat hiervoor de randvoorwaarden geregeld moeten worden, waaronder het maken van samenwerkingsafspraken tussen verloskundigen, jeugdgezondheidszorg en RIVM (voor de vaccinaties); afstemmen van onderlinge communicatie en overdracht; personele bezetting en planning; en de beschikbaarheid van een fysieke ruimte om het spreekuur te laten plaatsvinden.

Op basis van wat we nu over het spreekuur te weten zijn gekomen, zien we 5 aandachtspunten die van belang zijn voor de uitbreiding van de pilot:

AANDACHTSPUNT 1

Personele krapte

De kracht van het spreekuur is het aanbieden aan alle ouders. In de praktijk is dat nog niet gelukt. Waar er in de verloskundigenpraktijk van de pilot per maand zo'n 30 ouders in aanmerking zouden komen voor het spreekuur, was er iedere keer ruimte voor 8 tot 10 ouders. Dit had te maken met personele krapte bij de JGZ. Bij de opschaling zouden hier oplossingen voor moeten worden bedacht.

Direct naar de onderzoekspagina

Hoe verder: aandachtspunten voor uitbreiding

AANDACHTSPUNT 2

Voor iedereen of selectie

Vanwege de beperkte beschikbaarheid van het spreekuur maakte de verloskundige aan het eind van de pilot een selectie van ouders die hier het meest van zouden profiteren. Het normaliseren van het spreekuur wordt daardoor moeilijker en ouders die misschien wel vragen hebben, maar waarbij dat niet direct zichtbaar is worden niet uitgenodigd. Bij de opschaling zouden partijen dit dilemma moeten bespreken en hierin opnieuw keuzes moeten maken.

AANDACHTSPUNT 3

Vaccinatie

Het aanbieden van de MKV bij de verloskundigenpraktijk en ziekenhuis heeft vanwege de laagdrempeligheid de potentie om de vaccinatiegraad te verhogen. De centrale vaccinatielocatie zou dan wellicht kunnen komen te vervallen. Er zijn echter ook zwangere vrouwen die niet naar één van de drie grote verloskundigenpraktijken in Delft gaan. Het ziekenhuis is wellicht een logische locatie waar deze groep kan deelnemen aan het kennismakingsspreekuur en de MKV kan ontvangen.

AANDACHTSPUNT 4

Betrekken ouders

We hebben in de pilotfase geleerd dat het belangrijk is ouders goed te informeren over het spreekuur en de MKV. Ouders kunnen hierover meedenken en meebeslissen. Hun perspectief is onontbeerlijk bij het uitbreiden van het spreekuur. Dat kan bijvoorbeeld vorm krijgen via de Klankbordgroep van Ouders van Kansrijke Start in Delft.

AANDACHTSPUNT 5

Nieuwe naam

De naam ‘kennismakingsspreekuur’ wekt mogelijk de indruk dat het spreekuur alleen is bedoeld voor ouders die hun eerste kind verwachten en nog helemaal onbekend zijn met de JGZ. Het spreekuur is echter ook bedoeld voor ouders opnieuw een kind verwachten. Het zou goed zijn een andere naam te bedenken.

We willen graag alle betrokken partners bedanken waarmee deze uitgave tot stand is gekomen. In het bijzonder bedanken we de deelnemers van het Leer- en Ontwikkelteam voor al hun inzet.

Auteurs
Marije van der Hulst,
Suzanne Rutz,
Erica Joosse,
Ibtissam Abaaziz

Kennisnetwerk Jeugd Haaglanden

DE HAAGSE HOGESCHOOL · Gemeente Delft · Reinier de Graaf · Kraamzorg de Eilanden · JGZ · VSV Reinier · Delft